

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ З ФІЗИКИ НА ПРИКЛАДІ ТРЕПІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ

Андрій ДРОБІН,

старший викладач кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та безпечного освітнього середовища комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук;

Максим СТЕПАНОВ,

вчитель математики, фізики і астрономії Трепівського ліцею Суботцівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області, старший вчитель

«Радість відкриття, здивування перед істиною, здобутою власними силами, дає людині самоутвердження, переживання гордості, поваги до самої себе».
В.О. Сухомлинський [3, с.401]

Науково-технічна революція «Індустрія 4.0», що триває вже друге десятиріччя, все чіткіше окреслює контури нового суспільного замовлення на продукт освіти. В Україні необхідність змін та реформування, які виникли як наслідок цих глобальних процесів, описані Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [2] та низкою законодавчих актів, що задали вектор розвитку освіти. Відповідно до цього тренду, сучасна школа має стати школою майбутнього, що створює соціалізовану, компетентну, відповідальну людину. У Законі України «Про освіту» [1] зазначено: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Особливе місце в цій новій системі освіти відведено циклу природничих дисциплін, оскільки сучасна цивілізація технологічно удосконалюється внаслідок бурхливого розвитку саме природничих наук – фізики, хімії, біології та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, тому на ці навчальні дисципліни покладено завдання озброєння здобувачів освіти науковими методами пізнання оточуючого світу, формування наукового світогляду та природничо-наукової картини світу.

Виходячи з цього, освітній процес з фізики в школі спрямовується на розвиток особистості учня, становлення його наукового світогляду й

відповідного стилю мислення, формування предметної, природничо-наукової (як галузевої) та ключових компетентностей.

Однією із основних задач вчителя при організації освітнього процесу є реалізація диференційованого підходу до учнів, виявлення здібних та обдарованих дітей та створення для них особливих умов розвитку. Обдаровані діти – майбутній цвіт нації, інтелектуальна еліта, гордість і честь України, її світовий авторитет. Для успішної роботи із обдарованими учнями необхідно дати їм можливість виявити себе, повірити у свої сили, отримати задоволення від процесу навчання.

Цього можна досягти, працюючи постійно і системно, починаючи від відбору таких дітей, їх психологічної підтримки, цілепокладання, створення особливих умов підготовки, розвитку і до завершення такими дітьми навчання в школі і їх професійної орієнтації.

Найважливішою складовою цієї роботи є, власне, освітній процес, його ефективність виявляється в навчальних досягненнях учнів, обсягом їх знань, умінь, навичок, сформованими компетентностями. Це досягається дотриманням педагогом методики навчання, власного інтелекту, досвіду. Але цим не обмежується розвиток і виховання майбутньої еліти. Позакласна та індивідуальна робота – ось необхідне і важливе доповнення освітнього та виховного процесів. І цю складову системи роботи вчителя необхідно деталізувати.

Практична реалізація позакласної роботи при системному підході містить низку складових елементів: індивідуальна робота, надання консультацій, підготовка та участь у різних заходах, гурткова та факультативна робота, екскурсії, психологічна підтримка, робота з батьками, професійна орієнтація.

Важливою складовою, що суттєво впливає на ефективність всієї системи роботи педагога є залучення дітей до участі у різноманітних заходах, пов'язаних з інтелектуальним розвитком: Всеукраїнські конкурси «Левеня», «Кенгуру», «Геліантус», «Бобер», турніри юних фізиків, математиків, дослідницькі проєкти МАН, Всеукраїнські учнівські олімпіади. Масовість участі дітей – це прояв майстерності педагога. Підготовка до участі в цих заходах – важлива складова освітнього процесу, що дозволяє не тільки підвищити зацікавленість у навчанні, але й формувати важливі інтелектуальні уміння: аналізувати, узагальнювати та систематизувати фактичний і теоретичний матеріал, працювати з різними інформаційними джерелами, формулювати відповідь на запитання проблемного характеру, встановлювати внутрішні та міжпредметні зв'язки. Загалом підготовка до таких заходів сприяє розвитку: абстрактного та логічного мислення; здібностей до розв'язування нестандартних задач; уміння сконцентруватися на виконанні завдання; уміння знаходити рішення в непередбачених ситуаціях; уміння розподіляти час на виконання завдань; концентруватися та мобілізуватися; уміння одночасно розв'язувати кілька задач; уміння аналізувати свої розв'язки, знаходити помилки, передбачати різноманітні ситуації для поставленої задачі.

У практиці педагогічної діяльності Степанова Максима Вікторовича, який викладає фізику у Трепівському ліцеї Суботцівської сільської ради та

Казарнянській філії Трепівського ліцею, склалася своя система роботи, що дозволяє досягати зі дітьми високих освітніх результатів.

Робота з обдарованими учнями передбачає такі етапи:

- відбір талановитих учнів;
- вибір напрямів діяльності для розвитку інтелекту;
- створення здорової конкуренції;
- участь у конкурсах, турнірах, олімпіадах;
- позакласна робота;
- проектна діяльність;
- самоосвіта.

Відбір дітей починається з педагогічного спостереження іще з початкової школи. На цьому етапі Степанов М.В. відвідує уроки в початковій школі, проводить консультації з класоводами, вчителями-предметниками адаптивного періоду навчання дітей в основній школі, соціальним педагогом, психологом. Це дозволяє виявити здібних дітей вже на початковому етапі навчання в школі і не втратити їх.

Наступний етап передбачає створення індивідуальної освітньої траєкторії, яка вибудовується на основі психологічних тестів, що дозволяють виявити особливості пізнавальних здібностей, схильності, інтереси дитини. Цей етап містить добір заходів для інтелектуального розвитку дитини, мотивації навчання.

Психологічна підготовка дітей включає формування стресостійкості, атмосфери перемоги, змагальності та здорової конкуренції. Це досягається масовістю залучення дітей до заходів, постійністю роботи з ними, плануванням діяльності, створенням низки традиційних заходів: тиждень фізики, заходи присвячені видатним подіям або особистостям, шкільні олімпіади, конкурс «Левеня», дискусійний клуб, здійснення дослідницьких проектів та інше.

Важливу складову системи роботи з обдарованими та здібними дітьми займає формування самоосвітньої компетентності, яке передбачає добір індивідуальної літератури для дітей, бесіди, роботу з батьками, індивідуальні заняття, професійну орієнтацію.

Великий обсяг роботи з обдарованими дітьми вимагає поєднання як нових методів роботи, так і використання усталених традиційних методів. Особливістю цього підходу є економія часу, яка досягається використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, оптимізацією роботи. На допомогу педагогу приходять активна експлуатація різноманітних сучасних освітніх ресурсів, які дозволяють економити час, адже місяць багато задач кількісного, якісного, експериментального, тестового характеру, які дозволяють за лічені секунди перевірити правильність розв'язку та отримати результат; тематичні добірки матеріалу; віртуальні лабораторії, енциклопедії, спеціалізований контент.

Слід відмітити, що участь в олімпіадах та інших інтелектуальних конкурсах – це особливе випробування, це щоденна праця на уроках і після них, у школі та вдома, з учителем та самостійно. Це психологічна підтримка учня.

Оскільки більшості учнів фізика здається важким предметом, опанування якої дуже важке, а подекуди і неможливе, то мотивація для вивчення фізики у Трепівському ліцеї створюється через ситуації успіху, щоб дати змогу кожному учневі розкритися повністю. Для цього використовуються різні психологічні прийоми:

1. Зняття страху («Це просто», «Це легко», «Не вийшло – нічого страшного, попрацюєш і обов'язково вийде»).
2. Надання прихованої допомоги («Я вважаю, що краще б почати з цього...», «Мені здається, що основне тут ...»).
3. Авансування учня («У тебе все вийде»).
4. Персональної винятковості («Саме ти...»).
5. Педагогічна оцінка результатів, похвала («Ти це добре зробив», «Ось тепер вийшло чудово»).

Ці прийоми створюють атмосферу віри в свої сили, взаємної довіри між педагогом і учнем, що приносить позитивні результати, бажання учнів пізнати більше, не боятися труднощів, саморозвиватися, самовдосконалюватися. Іншою складовою успіху є диференціація та індивідуалізація освітньої траєкторії учня, яка забезпечується підбором індивідуальних форм і методів інтерактивного навчання, які забезпечують ефективність освітнього процесу, підвищують якість знань, поглиблюють їх, формують критичне та творче мислення, сприяють розвитку інтелектуальних умінь: аналізувати, синтезувати, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати, оцінювати.

Позакласна робота розпочинається вже 1 вересня. Всі охочі учні раз на тиждень (у середу) після уроків збираються у кабінеті фізики, щоб отримати консультацію та допомогу у розв'язанні задач, підготовці повідомлень, написанні рефератів, навчальних проєктів, участі у тижнях та декадах фізики, випуску стінгазет. Кабінет фізики стає центром цивілізації у школі.

Найактивніші, обдаровані, наполегливі учні беруть участь у підготовці фізичних КВК, інтелектуальних конкурсах, виконанні досліджень до МАН. Знайомство з сучасними досягненнями науки, науковою та популярною літературою, інформаційними ресурсами мережі Internet, віртуальними музеями підвищують мотивацію до навчання та викликають бажання спробувати свої сили у розв'язанні цікавих задач з фізики, конкурсних завдань II та III етапу олімпіад, експериментальній до дослідницькій діяльності.

Особливий інтерес викликає у дітей досягнення учнів попередніх поколінь (адже це їх сусіди, родичі, знайомі): учасники та переможці олімпіад різних рівнів, конкурсів, турнірів. Ці матеріали (копії дипломів, фотографії) зберігаються у кабінеті фізики.

Одним із кроків до участі в олімпіаді є Всеукраїнський конкурс «Левеня», у якому діти масово беруть участь і отримують добрі та відмінні результати. Останнім часом конкурс відбувається у дистанційному форматі з використанням сучасних цифрових технологій, що стимулює дітей до участі, адже це дозволяє використовувати їх

мобільні гаджети. Про свої успіхи діти обов'язково повідомляють світові через соціальні мережі.

Мотивує до навчання й те, що нагородження за участь в олімпіадах, турнірах, конкурсах, дослідженнях відбувається на загальношкільному святі «Гордість школи», на якому в урочистій обстановці вшановуються учні, які досягли високих результатів у різних номінаціях, однією з яких є номінація «Фізик року». На свято запрошуються батьки, представники місцевої влади, випускники школи – переможці олімпіад II та III етапів попередніх років. Номінантам вручаються нагороди та подарунки, влаштовується концерт та фотосесія.

Описана вище робота дає позитивні результати. Учні щорічно отримують призові місця у II, районному етапі олімпіад, добре виступають у III, обласному етапі.

Роки	Всеукраїнська учнівська олімпіада з фізики			МАН	Всеукраїнський конкурс «Левеня» (7-11 класи)	Міжнародний конкурс «Кенгуру» (2-11 класи)
	I шкільний етап (7-11 класи)	II районний етап (7-11 класи)	III обласний етап (7-11 класи)			
2019-2020	35 учасників – 16 призерів	I місце (7 клас) III місце (9 клас)			11 учасників – 9 добрих та відмінних результатів	
2020-2021	38 учасників – 14 призерів	II місце (7 клас), III місце (10 клас)		III місце районний етап	13 учасників – 8 добрих та відмінних результатів	
2021-2022	43 учасники – 18 призерів	I місце (7 клас), II місце (8 клас)			7 учасників – 6 добрих та відмінних результатів	
2022-2023	40 учасників – 15 призерів	I місце (7 клас), I місце (8 клас)	II місце (8 клас)		29 учасників – 27 добрих, 2 – відмінних результати.	44 учасники – 20 добрих, 10 відмінних результатів

Зрозуміло, що у Трепівському ліцеї та Казарнянській філії разом навчається 239 учнів, і така кількість дітей накладає обмеження на кінцеві результати, але в той же час особисте знання педагогом всіх дітей, їхніх батьків, дає можливість якісної реалізації індивідуального підходу до кожної дитини, її освітньої траєкторії, її розвитку. І системність такої роботи дає результати. Успішність і результативність роботи, серед іншого, забезпечується дотриманням таких принципів у роботі:

- кожен учень – унікальна обдарована особистість, потрібно відкрити її;
- учитель і учень – партнери, рівні у процесі навчання;
- знання – це скарб, потрібно нагородити ним учнів;
- кожна хвилина уроку – жива вода, що утікає, потрібно використати їх з найбільшою ефективністю;
- позитивні емоції – запорука якісного навчання, створюються ситуації

успіху.

Не один рік працюючи в школі, Максим Степанов, шліфуючи свій педагогічний талант, майстерність, виробляючи систему роботи з дітьми, дійшов розуміння, яке перетворилось на тверде переконання, що дати учням міцні, глибокі знання, зуміти зацікавити предметом, повірити учневі у власні сили, самоствердитись, пережити гордість за досягнені успіхи та повести за собою, спроможний лише учитель, який сам перебуває у постійному пошуку. Ці ідеї стали педагогічним кредо всього колективу Тrepівського ліцею та Казарнянської філії, яке трансформується в досягнуті результати, в виховання майбутнього нашої держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Рад. шк. 1977. Т.5. 639 с.

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕМОЦІЙНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ З ДІТЬМИ ПІД ЧАС «ПСИХОЛОГІЧНИХ ХВИЛИНОК» НА УРОЦІ

Наталія ДЗЮБАС,

методист обласного навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Війна в Україні стала стресом для усіх учасників освітнього процесу. Все більше спостерігається серед здобувачів освіти підвищення фрустрації, емоційна напруга, депресивність, розлад в адекватності емоційного регулювання, темп соціальних змін сьогодення. Все це поставило перед працівниками психологічної служби та учасниками освітнього процесу в цілому актуальне і проблемне питання – збереження соціально-емоційного розвитку дітей та його стабілізація, що полягає у поступовому опануванні соціокультурних досягнень суспільства, у формуванні здатності усвідомлювати себе, суспільне докільля і взаємодіяти з його соціальними об'єктами.

Через збройну агресію росії, головним поточним пріоритетом діяльності закладів освіти є забезпечення психологічної стійкості та емоційної стабільності учасників освітнього процесу. За таких умов роль психологічної служби системи освіти істотно зростає. Листи МОН України від 02.08.2022 року № 1/8794-22 «Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році» та від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення